
HUSITSKÉ TEOLOGICKÉ MYSLENIE

ŠTEFAN ŠROBÁR

stefan.srobar@gmail.com

THEOLOGICAL THINKING OF HUSSITIES

Abstract: Hussite text becomes theological only when it starts reflecting relation of Man to God. Messianism is convinced that a certain nation was entrusted by God with salvation mission among other nations. Even Hussities felt to be „chosen by God“ to amend the church and society. According to Hussities radicals, in 1419-1420 apocalyptic expectations of final fight with Antichrist, second arrival of Christ to the world and establishment of God’s kingdom started to come true. Waldensians lived their protest at the edge of Christianity, which renounced them. Hussities scholars where to provide theoretical expression for Waldensians approach. Hus for Viklef and viklefism gained the effort for moral life of all estates of society, mainly clergy. In Bohemia, Konrad Waldhauser, Milíč from Kroměříž, Matej from Janov were Hus’s predecessors. M. Jakoubek from Stříbro was his own creator of Hussities theology. Possibility of laymen goblet was based on Christ’s words during The Last Supper. Hussitenism played important role in creating modern Czech identity.

Keywords: theological reflection; messianism; Waldensians; Viklef; Hus’s predecessors; lay goblet

THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 92, 2021, No. 3, Number of Article 1, p. 249 – 257.

DOI: 10.14712/12117617.92.3.1

1 Úvod

Čechy boli na konci stredoveku formálne celé kresťanské. Nie každý husitský text je aj svojím obsahom teologický. Teologický charakter získava vtedy, keď je v ňom reflektovaný *vzťah človeka k Bohu* na úrovni osobnej alebo inštitučnej. Pod vplyvom pohnutých udalostí rodiacej sa a zrodenej *revolúcie* teologické myslenie preniká aj do *svetských prameňov*. „*Teologickú reflexiu možno právom označiť za predpoklad, východisko a nosnú myšlienku celej husitskej doby*“, konštatuje Oto Halama. *Teologická reflexia* vzniká v čase krízy osobnej, inštitučnej a spoločenskej, často v situáciách neistoty, sklamania alebo strachu. Teológ na krízu reaguje tým, že podrobí súčasnú podobu vzťahu *človek-Boh* skúmaniu, odhalí jeho nedostatky a vyzve jedinca, alebo spoločnosť k *pokániu a viere*, teda k úprave pôvodnej, *ideálnej podoby vzťahu*. Sú to spôsoby, ktorými bohoslovie reaguje *na krízu*. Môže ísť o odpoveď *reformnú*, ktorá sa uskutočňuje v hraniciach inštitúcie, odpoveď

reformačnú, ktorá tieto hranice prekračuje a odpoveď *revolučnú*, ktorá spôsobí, že teologická reflexia sa stane impulzom pre vyvolanie *celospoločenských zmien*.¹

2 „Český mesianizmus“ v husitskom programe

2.1 Podstata mesianizmu

V mesianizme vždy existovalo presvedčenie, že niektorý národ dostal od Boha *zvláštne spásne poslanie* medzi ostatnými národmi. Aj husiti sa pokladali za „*ľud vyvolený*“ k náprave cirkvi a spoločnosti. Dôležité pre vznik tejto ideí bolo to, že Hus oveľa viac než Viklef rozšíril myšlienku, ktorá mala veľký sociálne-revolučný dosah. Jej dôsledkom bolo, že poddaný nemusí vždy slepo poslúchať nielen svoju duchovnú, ale aj svoju svetskú vrchnosť.² Mesianizmus bol spájaný len s tými Čechmi, ktorí žili podľa *zásad evanjelia*. Vierou podľa evanjelia bol „*Boží zákon*“ v husitskej interpretácii „*Božej pravdy*“ ako ju hlásal Majster Jan Hus.³ Vďaka *českému mesianizmu* české husitské hnutie neprestalo existovať ani po smrti *Husa a Hieronýma*. Naopak stalo sa ešte mocnejším a prijalo *chiliastické* prvky. Zradikalizovalo sa nástupom *utláčaných a nespokojných* ľudí na vidieku a v mestách. Tieto sily sa stali *aktívne pôsobiacim* činiteľom v českých dejinách. Pomocou obraznej biblickej reči bolo vtedy České kráľovstvo prirovnané k „*apokalyptickej žene, odetej slnkom*“, pripravujúcej sa na pôrod. A aj tento obraz zohral v husitskom hnutí *po Husovi* svoju dejinnú úlohu v tom, že názorne pripomínal českému ľudu pregnantnosť – *tehotenstvo doby* pracujúcej v Čechách a na Morave k skorému nástupu *husitskej revolúcie*.⁴

2.2 Táborské očakávanie kráľovstva Božieho

Husiti príchod apokalyptického veku nielen očakávali, ale v istom zmysle aj prežili. V rokoch 1419-1420 sa podľa husitských radikálnych predstaviteľov začalo plniť *apokalyptické očakávanie* konečného boja Krista s *Antikristom*. Malo dôjsť k druhému príchodu Krista na svet a nastolenie vlády *jeho kráľovstva*. V husitských predstavách ako skoncovať *so starým hriešnym svetom* rovnako ako v predstavách o novom veku blaženosti, v ktorom bude odstránený hriech, bola dominantná *autorita Biblie*, zvlášť tých častí, ktoré vyzývali k priamemu oddeleniu *vyvolených*

¹ HALAMA, O.: *Husitské teologické myšlení*. In: CERMANOVÁ, P. (kol.) (eds.): *Husitské století*. Praha: Lidové noviny, 2014, s. 401.

² *Husova výzbroj do Kostnice*, 37. In: KAŇÁK, M.: *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973, s. 84.

³ KAŇÁK, M.: *Problém národa a husitství*. In: *Teologická revue*, 1972, č. 6, 172. In: KAŇÁK, M.: *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973, s. 84.

⁴ ŠMAHEL, F.: *Idea národa*, 61. In: KAŇÁK, M.: *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973, s. 84.

od hriešnikov (Dan 2,44; Iz 52,11; Zjv 18,4; Jer 51,6). S veľkým ohlasom sa stretli verše z 19. kapitoly Izaiášovho prorocstva (Iz 19,18), kde sa spomína päť miest, kde vyvolení nájdu útočisko.⁵ Na ich základe hľadali radikálni husiti v Čechách mestá, v ktorých vyvolení veriaci nájdu záchranu. Na základe konečného rozhodnutia malo ísť o *Plzeň, Žatec, Klatovy, Louny a Slaný*. *Chiliastické predstavy* sa stali základom pre najradikálnejšie ponímanie *spoločenskej a cirkevnej zmeny*, lebo zahŕňali *najhlbšie podoby* mocenskej, majetkovej a religióznej transformácie. V najkrajnejšej podobe *husitským radikálom* nešlo len o reformu predošlého či budúceho usporiadania, ale o jeho *odstránenie* a nahradenie iným, lepším. Ten, kto neprijal a nestotožnil sa s *husitským programom*, bol považovaný za *Satana* a apokalyptického draka. Veľká pozornosť bola venovaná aj *kultu eucharistie*. Po zániku prítomného veku a odstránení hriechu malo byť podľa husitských *chiliastických predstáv* vytvorené obnovené *kráľovstvo Kristovo*. Išlo o predstavu aktuálnu už pred februárom 1420, teda v čase keď sa v Čechách šírila zvesť o *bezprostrednom zásahu samotného Krista vo svete*, pri ktorom malo byť odstránené *všetko zlo a hriechy*. Predstava zničenia starého a vytvorenie nového, dokonalejšieho, bezhriešneho veku nezanikla ani po nesplnení temných prorociev. Musel sa len zmeniť pohľad na povahu Kristovho príchodu a jeho prítomnosti vo svete.⁶ Keď husiti hľadali vzory pre svoje konanie a sebaepochopenie používali často *biblický text Nového i Starého zákona*. Bol to napríklad obraz kráľa Dávida, ktorý premohol obra Goliáša, lebo veril v *Božiu pomoc* a preto bojoval víťazne proti vojenskej presile. Bola to inšpirácia aj pre boj husitov.⁷

3 Valdenci a husiti

Husitský radikalizmus sa nevytvoril náhle a neočakávane. Jednu z jeho inšpirácií tvorili tzv. *kacírske sekty* pôsobiace v Čechách už od 14. storočia. Na prvom mieste treba spomenúť *Valdencov*, s ktorými husitské hnutie malo veľa spoločného. Kládli dôraz na *Nový zákon* a odmietali spisy stredovekých teológov, ako aj univerzitnú vzdelanosť. Valdenci tiež odmietali kult svätých, relikvií a obrazov. Popierali účinnosť modlitieb za zosnulých a odpustky, za nepotrebné považovali procesie a púte. Odmietali *cirkevnú hierarchiu*, moc cirkevných hodnostárov, vrátane *moci pápežskej*, zastávali tézu o neúčinnosti *sviatostných úkonov kňaza*, ktorý žije v hriechu a odmietali akýkoľvek cirkevný majetok.⁸ V skutočnosti sa valdénstvu

⁵ HOUSLEY, N.: *Religious Warfare in Europa 1400-1536*, Oxford 2002, s. 106-107. In: CERMANOVÁ, P.: *Husitský radikalizmus*. In: CERMANOVÁ, P. (kol.) (eds.): *Husitské století*. Praha: Lidové noviny, 2014, s. 96.

⁶ CERMANOVÁ, P.: *Husitský radikalizmus*. In: CERMANOVÁ, P. (kol.) (eds.): *Husitské století*. Praha: Lidové noviny, 2014, s. 96-97.

⁷ Tamže, s. 97.

⁸ *Quellen zur bohemischen Inquisition*, s. 318-323; SOUKUP, P.: *Reformní kazatelství a Jakoubek ze Stříbra*.

otvorili českou reformáciou 15. storočia nové a nebývalé možnosti. Hus teoreticky o valdéncoch vedel. Keďže bol presvedčený o svojej *pravovernosti* odmietal, aby jeho učenie bolo posudzované ako valdénske. Návrat duchovenstva k apoštolskej chudobe žiadal v mene *Kristovej pravdy* a nie na základe valdénskej požiadavky. Až po roku 1412 pravdepodobne vstúpilo valdénske hnutie ako *možná alternatíva* do Husovho myslenia. Pobyt v južných Čechách však pravdepodobne zvýšil Husovu vnímavosť pre valdénsky *ľudový biblicizmus*. Prehľbil jeho presvedčenie, že každý kresťan má nielen *právo*, ale aj *povinnosť* hlásiť sa zodpovedne ku *Kristovej pravde*. Práve vtedy sa stáva Hus významným českým ľudovým spisovateľom. Valdénske myslenie malo určitý *prípravný vplyv* na ľudí, ktorí počúvali Husovo kázanie v čase jeho exkomunikovania z cirkvi. *Majster Jakoubek ze Stříbra* (+1429), po Husovi najväznejší vodca reformného úsilia na univerzite a objaviteľ *záväznosti kalicha pre všetkých kresťanov*, si uvedomil význam valdénskeho hnutia v roku 1415. Valdenci boli pre neho „*v skutočnosti pravé údy Kristove*“, o ktorých veril, že sa už za čias pápeža Silvestra odpútali od cirkvi, ktorá sa stala evanjeliu nevernou. V rokoch mučeníckej smrti *Jána Husa a Hieronyma Pražského* sa vytvorila nová neočakávaná solidarita medzi husitmi a Valdencami. Jakoubek už nechce vymedzovať pojmy *heréza a ortodoxia* vzťahom k *sociálnej autorite* súčasného kresťanstva. Pre pravdu a blud používa výlučne kritériá evanjelia. Valdenci odvážne žili *svoj postoj na periférii víťazného kresťanstva*, ktoré sa ich *vzdalo* a boli zbavení akejkoľvek opory teológie poplatnej moci. Valdénskeho postoja sa teraz mali ujať *husitské myslitelie* a dať tomuto postoju aj adekvátny *teoretický výraz*. *Jakoubek* chápal svoju úlohu *reformátora* v rámci *celej českej spoločnosti*, za ktorú sa cítil *zodpovedný*. *Jakoubek*, nepriateľ násilia, ako aj *servilnej poddanosti* využil svoju autoritu na *zmiernenie napätia* medzi radikálnym a umiernených smerom husitov. Podľa *Jakoubka* to bola jediná možnosť ako zachovať vplyv a príťažlivosť husitského hnutia vo všetkých vrstvách národa.⁹

4 Viklef a Hus

Viklefove názory filozofické i teologické zahájili po *Petrovi Valdesovi* prvú mocnú vlnu epochy európskej reformácie. Svojim výrazným vplyvom v Čechách na Husa a husitov spoluvytvárali české revolučné hnutie husitské. Hus prijímal s porozumením *Viklefov* boj za nápravu cirkvi, v ktorom videl priamu súvislosť s *českými snahami* o nápravu. Viklef na sebe pocítil dôsledky svojej odvahy a každý, kto sa k jeho učeniu hlásil mohol očakávať rovnaký údel. Skutočné nebezpečné neboli

Praha, 2011, s. 50. In: CERMANOVÁ, P.: *Husitský radikalismus*. In: CERMANOVÁ, P. (kol.) (eds.): *Husitské století*. Praha: Lidové noviny, 2014, s. 84-85.

⁹ MOLNÁR, A.: *Valdenští, evropský rozměr jejich vzdoru*. Praha: Kalich, 1973, s. 187-190, 192-193, 195.

Viklefove práce filozofické, ale teologické. Husa pre *Viklefa* a pre *viklefizmus* získavalo jeho úsilie o *mravný život* celej českej spoločnosti. Predovšetkým *kňazi* mali byť svojím príkladným životom *vzorom ľudu*, ktorý im bol zverený. Svojou *vierou* mali odkazovať na *evanjelium*. Hus pod vplyvom Viklefovým prijal s ústredným princípom jeho učenia, s pojmom *Božieho zákona* aj učenie o absolútnom na akýchkoľvek konkrétnych ľudských vzťahoch *nezávislom* „*Božom predurčení*“ človeka ku spásu alebo zatrateniu so všetkými spoločenskými dôsledkami. Prijatím „*predestinácie*“ sa Hus stal *revolucionárom*.¹⁰ Až keď Hus *spolu* s Viklefom pochopil význam *rozumu*, ktorý je schopný *podieľať sa na výklade* Biblie chcel povedať, že *každý človek*, či je predstavený alebo poddaný – môže svojou myslou preniknúť do *Božích právd*. V *spoločenských dôsledkoch* to znamenalo, že o *Božej pravde* prenikajúcej do spoločenských vzťahov ako ich absolútna *etická norma*, teda o „*cirkevnej dogme*“ *spolurozhoduje* aj jednoduchý človek svojím *myslením*, keď ho správne uplatňuje. Hus sa týmto tvrdením stáva slobodným aj v myslení.¹¹ Hus i Viklef boli veľkí a originálni každý iným a *jedinečným spôsobom*. Navzájom sa nezatieňujú, ale dejinne *dotvárajú*. Hus by asi bez Viklefa nebol dosiahol *svoju hĺbku* myšlienkovej *zrelosti* a *rozhodnosti* a naopak Viklef by asi bez Husa nedosiahol svoj európsky význam. Len v tomto vzájomnom, osudovými súvislosťami, okolnosťami doby i spoločensko-ekonomickými zákonmi podmieneného *vzťahu*, stali sa Hus a Viklef veľkými *dejinnými osobnosťami*. Českí univerzitní majstri nepopierali, že pre nich je Viklef „*magister evangelicus*“ evanjeliovým majstrom a ako Hus, aj oni sa Viklefa často vo svojich argumentoch proti *mravne skazenej* cirkvi často dovoľávali.¹²

5 Česká reformácia

V Čechách začala *reformácia* o sto rokov skôr než inde v Európe. Jasne zdôrazňovala, že *Kristus* je jedinou hlavou cirkvi a *Božie slovo* jediným pravidlom života a viery. Od počiatku sa stretla s nepochopením celého katolíckeho sveta, takže sa nemohla v plnosti rozvinúť.¹³

5.1 Predchodcovia Husa

V Čechách považujeme za predchodcov Majstra Jana Husa niekoľko horlivých kazateľov. Prvý z nich bol **Konrád Waldhauser**, ktorého povolal do Prahy *Arnošt*

¹⁰ *Husitská ideologie*, 169. In: KAŇÁK, M.: *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973, s. 80-81.

¹¹ Tamže, 108, 164. In: Tamže

¹² KAŇÁK, M.: *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973, s. 70, 80-82.

¹³ ŠOLTÉSZ, Š.: *Dějiny křesťanské církve*. Praha: Kalich, 1971, s. 63.

z *Pardubic*. Svojimi kázňami v Prahe vyzýval k *pokániu* a bol veľmi úspešný. Svedomím českého obyvateľstva Prahy otriasol Moravan **Milič z Kroměříže**. Účinné bolo nielen jeho *burcujuce kázanie*, ale aj príklad *zbožného života*. Zriekol sa vysokých cirkevných hodností a žil v prísnej *sebadisciplíne*. Založil v Prahe útulok zvaný *Jeruzalem*, kde sa modlitbami a prácou pripravovali *padlé ženy* na návrat do spoločnosti. Pri svojom Jeruzaleme vybudoval Milič aj kazateľskú školu. Bol presvedčený, že *mravný úpadok* spoločnosti v tom čase dosiahol vrchol. Proti anti-kristovskému charakteru spoločnosti mali podľa Miliča kazatelia bojovať *Božím slovom* a pápež zvolaním *koncilu*, ktorý mal hľadať spôsob ako dosiahnuť nápravu. Roku 1367 išiel do Ríma, aby presvedčil pápeža Urbana V. o vážnosti doby. Pretože otvorene hovoril o nerestiach kňazov a mníchov bol obvinený z kacírstva. Z obvinenia sa ospravedlňoval za svojej rímskej návštevy, ako aj roku 1374 v Avignone (vo Francúzsku). Tam v tom istom roku aj zomrel. Aj pražský teológ **Matěj z Janova** pracoval na príprave českej reformácie svojimi spismi. Vo svojom spise „Pravidlá Starého a Nového zákona“ vyzýval vrátiť sa k Písmu a poukazoval na apoštolskú cirkev ako vzor pravej podoby cirkvi. Kázal proti úcte *obrazov, sôch a relikvií*. Pred svojou smrťou (roku 1389) však svoje učenie *odvolal*. Myšlienky *Miličove a znalosť Písma* šíril ľudovými spismi juhočeský zeman **Tomáš ze Štítneho**. Kázaním a spismi týchto mužov sa šíriala medzi ľudom autentická *zbožnosť a znalosť Písma*, ktoré pripravovali priestor pre *husitskú reformáciu*.¹⁴ Podľa novších názorov bol M. **Jakoubek ze Stříbra** vlastným tvorcom *husitskej teológie*, ktorá v odlišnosti od katolíckeho učenia vznikala až *po smrti Husovej*. M. Jakoubek ze Stříbra prechádzal ideovým vývojom od náboženského zvrúcnenia, ktoré prevzal od M. Mateja z Janova cez *viklefovský radikalizmus* a hľadanie možnosti pozitívnych ciest v katolíckej cirkvi. Bol ako najuznávanejší Husov pokračovateľ v *Betlehemskej kaplnke* aj nástupca Husových zápasov v husitskom hnutí. Bol predstaviteľom tzv. *revolučného legitimizmu*. Jakoubek zomrel roku 1429 a jeho nástupcom sa stal **M. Jan Rokycana**.¹⁵

5.2 Laický kalich

Husov zápas sa vo svojej vrcholnej fáze odohrával na pozadí zápasu pražských univerzitných reformistov o *laický kalich*. Práve v presadení prijímania eucharistie pod jedným spôsobom v konsekrovanej hostii bolo možné podľa nich preukázať *odklon* vtedajšej cirkvi od apoštolských počiatkov. V prehliadnutí Ježišových biblických výziev, ktoré sa vzťahovali k prijímaniu eucharistie pod *spôsobmi chleba a vína* bolo možné rozpoznať v cirkevnej inštitúcii *ducha Antikrista*. Ako „zjavenie“

¹⁴ Tamže, s. 62-63.

¹⁵ KAŇÁK, M.: *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973, s. 83.

označil **Jakoubek ze Stříbra** neskôr svoje *poznanie*, ktoré získal štúdiom Písma a diel cirkevných otcov, cirkevných autorít a historických prameňov, ktoré jasne dokazujú odklon rímskej cirkvi od užívania kalicha v pomerne nedávnom čase. Jakoubkovým pričinением bola na jeseň 1414 obnovená prax *laického kalicha*. Bol to nielen protest voči súčasnej cirkevnej praxi, ktorá zdôvodňovala prijímanie pod jedným spôsobom len scholastickou špekuláciou, ale hlavne svedectvo viery **Jakoubka ze Stříbra**, **Mikuláša z Drážďan** a ďalších učencov v *regeneračný účinok* sviatosti eucharistie v duši každého prijímajúceho. Prijímanie *sub utraque* im bolo ľudskou odpoveďou na zvesť kazateľa, znakom ukončenia doby pokánia a úkonom obnovenia *stavu milosti* v duši prijímajúceho. Prijímanie *sub utraque* súčasne chápali títo učenci ako výraz *poslušnosti Kristovmu zákonu* a ako faktické priblíženie zatiaľ aspoň časti viditeľnej cirkvi k jej *apoštolským počiatkom*. Spolu s milíčovcami videl **Matej z Janova** obrodu cirkvi tiež v *častom, každodennom* laickom prijímaní eucharistie, teda v *bezprostrednom stretnutí* kajúcnika s Kristom a zároveň v rozvíjaní a prehĺbovaní eucharistickej zbožnosti. Veriaci bol pri *prijímaní eucharistie* v kontakte s Kristovým slovom a získaval súčasne *duchovné a reálne spojenie* nielen s Bohom, ale aj s *celou prijímajúcou cirkvou*. Matejov dôraz na *individuálny zážitok* sviatostného prijímania, hlboká úcta k *eucharistii* a *kristologický ráz* kresťanskej zbožnosti vychádzali z jeho vlastného *biblického zakotvenia*. Prax *laického kalicha* vychádzala predovšetkým z Kristových slov prednesených pri Poslednej večeri: „*Jedzte a pite z neho všetci.*“ Celkom konkrétny Kristov príkaz sa nachádza v 6. kapitole Jánovho evanjelia: „*Keď nebude jesť telo Syna človeka a piť jeho krv, nebude mať v sebe život. Každý kto je a pije moju krv, má život a večný a ja ho vzkriesim v posledný deň. Kto je moje telo a pije moju krv prebýva vo mne a ja v ňom.*“ Odporcovia kalicha skoro spoznali, že husitský spásanosný *utrakvizmus* ako zárodok *vnútornej reformy* celej cirkvi a spoločnosti problematizuje postavenie tradičnej *cirkevnej autority*.¹⁶

6 Záver

Husitstvo malo významnú úlohu pri vytváraní *modernej českej identity*. Husitstvo a Jan Hus vždy zostali *symbolom* vo vzťahu k spoločnosti. Odkaz na Jana Husa zaznel nielen počas *pražskej jari*, ale aj vo vnútri *katolíckej cirkvi*. Husovo meno sa spomenulo na *Druhom vatikánskom koncile* v súvislosti s *toleranciou* k iným náboženským konfesiam a *reformou cirkvi*. Hus a husitstvo sú súčasťou jedného príbehu, ktorý je zakotvený v postupne sa meniacom *kultúrno-sociálnom* prostre

¹⁶ HALAMA, O.: *Husitské teologické myšlení*. In: CERMANOVÁ, P. (kol.) (eds.): *Husitské století*. Praha: Lidové noviny, 2014, s. 404, 406.

dí a *politickéj* situácii. Husitské hnutie je kultúrny, náboženský, sociálny a politický fenomén vo vývoji *českej krajiny* a zároveň v kontexte *európskych* reformných, sociálnych a devočných hnutí. Dôležitejšia než objektívne podmienky sa ukázala *subjektívne pociťovaná kríza* v spoločnosti, ktorá potrebovala nápravu. Už druhá polovica 14. storočia priniesla v českom prostredí novú formu *zbožnosti*, orientovanú predovšetkým na *meditáciu Kristovho utrpenia*, jeho obety a s tým úzko súvisiacej eucharistie. Táto zbožnosť sa priamo spájala s eschatologickými a *ekleziologickými* úvahami. Zvýšené nároky na život podľa *ideálov evanjelia* a ich kritické konfrontovanie s praxou súčasnej cirkvi na prelome storočia sa stali súčasťou *verejnej debaty*. Veľký dôraz sa kládol na *osobnú* aj *univerzálnu spásu*, ktoré sa stali témou v *apokalyptických obrazoch* krízy, zániku a následnej obrody spoločnosti. Šírenie nových často provokatívnych, ale aj meditatívnych námetov pomohli rozvíjajúce sa médiá predovšetkým *kazateľstvo*. Média bezprostredne reagovali na aktuálne dianie v spoločnosti. S týmito reakciami úzko súviselo intenzívnejšie zapojenie *národných jazykov* do komunikácie *náboženských tém*. Iniciatívu v oblasti cirkevnej a spoločenskej kritiky prevzala na počiatku 15. storočia skupina *univerzitných viklefov*, na ktorej čelo sa nakoniec postavil Jan Hus. Jej členovia boli schopní nielen vypracovať princípy *husitského učenia*, ale zároveň slovom, písmom a obrazom osloviť aj širšie *laické vrstvy*. Vo chvíli vyhrotenia situácie v roku 1419 malo hnutie univerzitných viklefov dostatočný myšlienkový potenciál aj mocenskú podporu, aby sa stalo otvorenou revolúciou. Už v priebehu roku 1421 husiti sami *odstránili* svoju *najradikálnejšiu vetvu*, ktorá dôsledným napíňaním *apokalyptických* predstáv prekročila smerovanie hlavného husitského prúdu. O desať rokov neskôr bol *husitský radikalizmus* s konečnou platnosťou *porazený*. Niektoré časti *pôvodného* husitského programu prešli v oslabenej forme aj do usporiadania *pohusitskej spoločnosti* s jej ponímaním viery. V pohľade z perspektívy konca 15. storočia na predošlé desaťročia bojov, sporov a zmierení, majetkových a sociálnych posunov, novátorských impulzov v *teologickom myslení* a zmien v *náboženskej praxi*, vidíme spoločnosť, ktorá sa výrazne *zmenila*. Husitská doba výrazne zmenila cirkevné usporiadania v Čechách. Vedľa katolíckej správy sa v paralelne existujúcich inštitúciách vytvorila správa cirkvi *utrakvistickej*. *Bazilejské kompaktáty* sa síce snažili o začlenenie *utrakvistov* do všeobecnej cirkvi, ale v praxi sa tieto konfesie navzájom skôr vymedzovali. Husitstvo prinieslo trend laických zásahov do náboženských otázok a štruktúry cirkvi, ktoré mali do značnej miery *politický* podtext a charakter. Existencia *husitskej cirkvi* a obhajovanie laického kalicha aj napriek odporu zvyšku západokresťanského sveta zostali

najviditeľnejším a trvalým výsledkom *husitskej revolúcie*. Príbeh husitskej doby je príbehom o *premene spoločnosti* v Čechách pod vplyvom prevratných udalostí aj dlhodobo pôsobiacich trendov.¹⁷

¹⁷ CERMANOVÁ, P.: *Husitský radikalismus*. In: CERMANOVÁ, P. (kol.) (eds.): *Husitské století*. Praha: Lidové noviny, 2014, s. 670-673.